

Przestrzenne zróżnicowanie infrastruktury turystycznej w Polsce w świetle typologii obszarów wiejskich według OECD i EUROSTAT

Wiesława Gierańczyk

Toruńska Szkoła Wyższa, Polska

Wieńczysław Gierańczyk

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska

Streszczenie

Opracowanie porusza problem przestrzennego zróżnicowania infrastruktury turystycznej mierzonej potencjałem turystycznej bazy noclegowej (wskaźnik Charvata — Tch) oraz intensywności ruchu turystycznego (wskaźniki Schneidera — Ts). Zagadnienie to zostało przedstawione w dwóch ujęciach przestrzennych – według typologii OECD i EUROSTAT. W obydwu wydzielono regiony o charakterze przeważająco wiejskim (PW), pośrednim (P) oraz przeważająco miejskim (PM). Odmienne są jednak kryteria typologii i stąd różna jest liczba regionów zaliczonych do poszczególnych typów. Duże różnice w natężeniu wartości wskaźników, zarówno Charvata jak i Schneidera, pomiędzy regionami zaliczonymi do różnych typów wynikają nie tylko z odmiennego charakteru tych obszarów, np. gęstość zaludnienia czy udziału ludności miejskiej, ale również z preferencji i zachowań turystów. Regiony o charakterze przeważająco wiejskim nie są jednak wewnętrznie jednolite. Najlepiej rozwinięta baza noclegowa (Tch) znajduje się na obszarach o najwyższych walorach turystycznych – nadmorskim oraz górskim. Tutaj również jest najwyższa intensywność ruchu turystycznego (Ts). Najslabiej rozwiniętą infrastrukturą noclegową oraz zainteresowaniem turystów cechują się regiony przeważająco wiejskie z Mazowsza oraz Polski Wschodniej.

Wstęp

Współcześnie turystyka jest jedną z ważniejszych dziedzin pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Stanowi w pewnym sensie „niewidzialny eksport” (Kurek 2007), który przynosi korzyści finansowe bez ponoszenia nakładów na transport, spedycję, cła czy placówki zagraniczne, będące nieodłącznym elementem eksportu w tradycyjnej formie. Ponadto turystyka może również aktywizować działalność gospodarczą na obszarach o niekorzystnych warunkach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, np. terenach górskich. Wynikający z tego przepływ osób, a co za tym idzie również kapitału, powoduje wyrównywanie różnic w poziomie życia mieszkańców zróżnicowanych gospodarczo regionów.

Sektor rolniczy stanowi w głównej mierze podstawę egzystencji mieszkańców wsi. W tym zakresie istnieje jednak wiele obszarów problemowych, które charakteryzują się nagromadzeniem negatywnych zjawisk społeczno-ekonomicznych lub przyrodniczych, czyniących je upośledzonymi w stosunku do obszarów rolniczych o cechach przeciętnych. Można wyróżnić tutaj cztery podstawowe typy, tj. obszary opóźnione w rozwoju, obszary rezerw produkcyjnych, obszary niekorzystnych warunków przyrodniczych i obszary konfliktów. Wszystkie one w znacznym stopniu osłabiają wykonywanie funkcji rolniczej (Bański 1999).

Wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej sytuacja polskiej wsi stała się przedmiotem zainteresowania wielu jednostek rządowych i samorządowych na wszystkich szczeblach. Kształtowanie

polityki rolnej budzi jednak wiele trudności, ponieważ specyfika oraz struktury obszarów wiejskich nie pozwalają na generowanie długotrwałego intensywnego rozwoju w oparciu o działalności stricte rolnicze (Duczkowska-Małysz 2007). Jak stwierdził S. Grykień (2006) tradycyjny rozwój wsi, utożsamiany głównie z rozwojem sektora rolniczego, przechodzi do historii, ponieważ współczesna wieś nie może egzystować wyłącznie w oparciu o produkcję rolną. Jednym z podstawowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich powinien być wzrost ich różnorodności poprzez wzbogacanie struktury funkcjonalnej i rozwijanie obok tradycyjnego sektora nowoczesnych form aktywności zarobkowej (Antoszek i Sobczyk 2004). Jak zauważył J. Zegar (2002) połączenie produkcji rolnej i przedsiębiorczości pozarolniczej sprzyja rozwojowi. Pozwala bowiem na wykorzystanie różnorodnych zasobów (kapitału, siły roboczej, ziemi) oraz uzyskanie dodatkowych dochodów (Pałka 2010). Według „Strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na lata 2007–2013” podejmowanie nowych, pozarolniczych działalności wpływa na przemiany struktury funkcjonalnej tych terenów, a rozwój wielofunkcyjny jest postrzegany jako forma przewycięzania barier restrukturyzacyjnych. Jak twierdzi J. Bański (2007) alternatywnych źródeł dochodów wymagają gospodarstwa rolne we wszystkich regionach kraju, również w tych, gdzie rolnictwo cechuje się stosunkowo wysokim poziomem rozwoju. W obliczu agrarnego przeludnienia wsi oraz możliwości wykorzystania dostępnych zasobów i walorów turystycznych istotna rola w ramach rozwijanych funkcji pozarolniczych powinna przypaść turystyce. Przykładem gmin wiejskich, które potrafiły wykorzystać walory przyrodnicze i osiągnęły sukces gospodarczy są gminy nadmorskie i karpackie (Bański 2008).

Turystyka wiejska, postrzegana przez niektórych jako jedna z form turystyki alternatywnej (m.in. Dębniwska i Tkaczuk 1997; Wyrwicz 1997), cieszy się obecnie coraz większym zainteresowaniem. W szerokim ujęciu, turystyka tego rodzaju jest rozumiana, jako wszelkie formy turystyki realizowane na wsi, których zasadniczym motywem jest chęć pobytu w środowisku wiejskim ze wszystkimi jego przejawami, takimi jak: krajobraz, przyroda, architektura, tempo życia, codzienne zajęcia, itp. (Jansen-Verbeke 1990). Jak wynika z analizy literatury przedmiotu, jednym z problemów badania turystyki wiejskiej jest zakres przestrzenny. W przestrzeni pozamiejskiej można bowiem wydzielić m.in. tereny wiejskie, specjalne tereny wypoczynkowe czy też tereny przyrodnicze (Bogucki i inni 1995). Bardzo często za turystykę wiejską uznaje się wszystkie formy turystyki i rekreacji występujące poza miastami. Wielu autorów sprzeciwia się jednak tej koncepcji, uważając, że część takich obszarów jest wykluczona z tego typu aktywności ze względu na administracyjne, a nie funkcjonalne sklasyfikowanie ich jako terenów wiejskich (Drzewiecki 1998).

1. Metody badawcze

Typologia funkcjonalnych obszarów wiejskich stanowi metodologicznie złożony problem. Jak wskazuje Bański (2011) w geograficznych studiach obszarów wiejskich badania dotyczą szerokiego spektrum tematycznego, m.in.: gospodarki rolnej, użytkowania ziemi, rozwoju działalności pozarolniczej, społecznych problemów wsi i szeregu innych tematów. Z przeglądu literatury wynika, że podmiot badań geograficznych jakim są obszary wiejskie przyjmuje różną konotację, a dotychczasowe próby definicji tego obszaru uwzględniają:

- specyficzny otwarty krajobraz,
- stosunkowo niską gęstość zaludnienia,
- przewagę ludności związanej z gospodarką rolną i leśną,
- tradycyjny styl życia (bliski naturze) i zwyczaje, kultywowanie tradycji,
- ekstensywne użytkowanie ziemi (przede wszystkim rolnicze i leśne),
- rzadką zabudowę i rozproszone osadnictwo,
- przekonanie o zamieszkiwaniu na wsi.

Ta różnorodność wskazuje, że obszary wiejskie powinny być identyfikowane na podstawie wielu cech obiektywnych i mierzalnych, zwłaszcza w przypadku badań dużych obszarów (kraj, region) obejmujących zespoły różnego rodzaju jednostek terytorialnych. Obszar wiejski jest przestrzenią, w której działa człowiek charakteryzującą się stosunkowo niską gęstością zaludnienia, rozproszonym stałym osadnictwem i ekstensywnym zagospodarowaniem ziemi. Jednakże należy podkreślić, że w definiowaniu obszarów wiejskich konieczna jest elastyczność. Nie da się w sposób ścisły

(matematyczny) wyodrębnić cech, które jednoznacznie wskażą rozmieszczenie obszarów wiejskich w przestrzeni. Nie ma zatem jednej uniwersalnej definicji obszaru wiejskiego (Bański 2011; Rakowska i Wojewódzka-Wiewiórska 2010).

Niektóre spośród krajów członkowskich Unii Europejskiej (Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania, Niemcy, Włochy i Belgia) opracowały własne definicje obszarów wiejskich dla celów związanych z realizacją krajowej polityki rozwoju wsi i rolnictwa. Jednocześnie realizowane były działania na rzecz ustalenia wspólnej międzynarodowej definicji obszarów wiejskich. W ich delimitację zaangażowały się zwłaszcza dwie Instytucje — OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), czyli Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Urząd Statystyczny Wspólnoty Europejskiej — EUROSTAT. Efektem pracy tych organizacji było wyodrębnienie podregionów przeważająco wiejskich (PW), pośrednich (P) i przeważająco miejskich (PM). Wydział Rozwoju Wiejskiego i Regionalnego Służby Rozwoju Terytorialnego OECD ustalił dwupoziomowe zasady identyfikowania tych regionów. Na niższym poziomie (w Polsce — gminy), według kryterium gęstości zaludnienia (150 os./km² lub 500 os./km²) wyznaczono jednostki wiejskie i miejskie. Na tej podstawie (poniżej 15%, 15–50%, powyżej 50% ludności mieszkającej na terenie jednostek wiejskich) na wyższym poziomie zidentyfikowano następnie regiony przeważająco miejskie, pośrednie i przeważająco wiejskie (z uwzględnieniem położenia miast w regionie) (tab. 1).

Tab. 1. Typologia podregionów według OECD

Nazwa	Opis
Podregion przeważająco miejski (PM)	Podregion, w którym poniżej 15% ludności mieszka na terenie jednostek lokalnych (gmin) sklasyfikowanych jako wiejskie (gęstość zaludnienia poniżej 150 os./km ²) lub podregion, w którym 15–50% ludności mieszka na terenie jednostek lokalnych (gmin) sklasyfikowanych jako wiejskie lecz na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys. mieszkańców (stanowiących przynajmniej 25% populacji podregionu).
Podregion pośredni (P)	Podregion, w którym 15–50% ludności mieszka na terenie jednostek lokalnych (gmin) sklasyfikowanych jako wiejskie (gęstość zaludnienia poniżej 150 os./km ²) lub podregion, w którym powyżej 50% ludności mieszka na terenie jednostek lokalnych (gmin) sklasyfikowanych jako wiejskie oraz na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys. mieszkańców (stanowiących przynajmniej 25% populacji podregionu).
Podregion przeważająco wiejski (PW)	Podregion, w którym powyżej 50% ludności mieszka na terenie jednostek lokalnych (gmin) sklasyfikowanych jako wiejskie (gęstość zaludnienia poniżej 150 os./km ²).

Źródło: Przewodnik po Banku Danych Lokalnych, GUS (<http://www.stat.gov.pl/>); OECD Regional Typology 2010 (<http://www.oecd.org/>)

Opracowana później metodologia EUROSTAT wyodrębnia identycznie nazwane regiony dwustopniowo. Najpierw w oparciu o dane z systemu CORINE land cover¹, kryterium gęstości zaludnienia (300 os./km²) oraz liczbę ludności (5 tys. osób) wyznaczono gridy miejskie i wiejskie. Na tej podstawie (poniżej 20%, 20–50%, powyżej 50% ludności mieszkającej na terenie wiejskich gridów) na wyższym poziomie (NUTS 3) wyznaczono 3 typy regionów: przeważająco miejski, pośredni i przeważająco wiejski (z uwzględnieniem powierzchni regionu oraz położenia miast na jego terenie) (tab. 2).

Należy jednakże dodać, że w Polsce do opisywania obszarów wiejskich obok wyżej opisanych, stosowane są również inne kryteria. Na przykład w programach wsparcia rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych z funduszy unijnych obszary wiejskie definiowane są jako obszar całej Polski z wyłączeniem miast o liczbie ludności powyżej 5 tys. osób, co jest zgodne z definicjami traktującymi obszary wiejskie jako tereny łącznie z małymi miastami, które nadal są funkcjonalnie

1. CORINE land cover — jeden z działów tematycznych systemu CORINE obejmujący gromadzenie informacji dotyczących form użytkowania ziemi. Głównym źródłem informacji są zdjęcia satelitarne, pochodzące z satelity Landsat 7 dokonującego zdjęć z rozdzielczością 30 metrów, a później IRS oraz Spot 4.

Tab. 2. Typologia podregionów według EUROSTAT

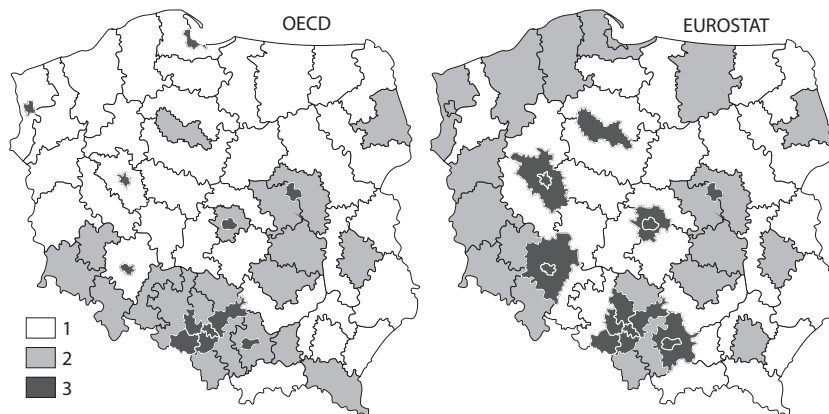
Nazwa	Opis
Podregion przeważająco miejski (PM)	Podregion, w którym poniżej 20% ludności mieszka na terenie wiejskich gridów (siatka kilometrowa) na obszarze NUTS 3 (w przypadku NUTS 3 o powierzchni poniżej 500 km ² łącznie z otaczającymi podregionami — jednym lub więcej) lub podregion, w którym 20–50% ludności mieszka na terenie wiejskich gridów oraz na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys. mieszkańców (stanowiących przynajmniej 25% populacji podregionu).
Podregion pośredni (P)	Podregion, w którym 20–50% ludności mieszka na terenie wiejskich gridów (siatka kilometrowa) na obszarze NUTS 3 (w przypadku NUTS 3 o powierzchni poniżej 500 km ² łącznie z otaczającymi podregionami — jednym lub więcej) lub podregion, w którym powyżej 50% ludności mieszka na terenie wiejskich gridów oraz na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys. mieszkańców (stanowiących przynajmniej 25% populacji podregionu).
Podregion przeważająco wiejski (PW)	Podregion, w którym powyżej 50% ludności mieszka na terenie wiejskich gridów (siatka kilometrowa) na obszarze NUTS 3 (w przypadku NUTS 3 o powierzchni poniżej 500 km ² łącznie z otaczającymi podregionami — jednym lub więcej).

Źródło: Przewodnik po Banku Danych Lokalnych, GUS (<http://www.stat.gov.pl/>); *Eurostat Regional Yearbook 2010* (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>)

i przestrzennie powiązane z otaczającymi je obszarami wiejskimi (Siemiński 1996). Z kolei Główny Urząd Statystyczny obszary wiejskie wyodrębnia na podstawie podziału terytorialnego według krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju TERYT, zaliczając do nich gminy wiejskie oraz część wiejską gmin miejsko-wiejskich.

Wielość zróżnicowanych kryteriów oraz metod delimitacji obszarów wiejskich skutkuje szeroką gamą definicji obszarów wiejskich o charakterze specjalnościowym, branżowym, a nawet instytucjonalnym czy programowym. W efekcie może to powodować nieadekwatne wykorzystywanie danych statystycznych agregowanych według różnych kryteriów i prowadzić do wadliwej, nieefektywnej polityki wspierania rozwoju obszarów wiejskich z powodu braku relacji pomiędzy poszczególnymi jej instrumentami oraz pomiędzy realizującymi je instytucjami.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę porównania atrakcyjności i potencjału obszarów przeważająco wiejskich (PW) w Polsce wydzielonych według typologii OECD i EUROSTAT dla rozwoju turystyki (rys. 1). W stosunku do pozostałych regionów obszary przeważająco wiejskie w obydwu zastosowanych typologiach zajmują większą część powierzchni Polski (72,2% OECD, 56,2% EUROSTAT) i koncentrują największą część ludności kraju (odpowiednio 46,4% i 37,8% — tab. 3). Jednocześnie obszary przeważająco wiejskie charakteryzuje znacznie wyższy niż w pozostałych

Rys. 1. Typy regionów według klasyfikacji OECD i EUROSTAT. 1 — przeważająco wiejskie, 2 — pośrednie, 3 — przeważająco miejskie

Źródło: *OECD Regional Typology 2010* (<http://www.oecd.org/>); *Eurostat Regional Yearbook 2010* (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>)

Tab. 3. Struktura regionów w Polsce według typologii OECD i EUROSTAT

Charakterystyka	Typologia	Typy regionów		
		Przeważająco wiejskie	Pośrednie	Przeważająco miejskie
Liczba regionów	OECD	34	20	12
	EUROSTAT	28	22	16
Udział powierzchni w powierzchni ogółem	OECD	72,2%	25,3%	2,5%
	EUROSTAT	56,2%	34,5%	9,3%
Udział ludności w ludności ogółem (%)	OECD	46,4%	31,2%	22,4%
	EUROSTAT	37,8%	33,9%	28,3%
Gęstość zaludnienia (os./km ²)	OECD	78 os./km ²	150 os./km ²	1103 os./km ²
	EUROSTAT	82 os./km ²	120 os./km ²	370 os./km ²

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

regionach wskaźnik bezrobocia. W 2010 r. udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarach PW według OECD i EUROSTAT wyniósł 9,4%, podczas gdy na obszarach pośrednich odpowiednio 8,2% i 8,5% i przeważająco miejskich odpowiednio 4,7% i 5,3%. W związku z powyższym istotne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego tych obszarów powinna mieć przedsiębiorczość. Jest ona podstawowym czynnikiem w ograniczaniu bezrobocia i budowaniu konkurencyjnej gospodarki. Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, zapewniający warunki życia i pracy na poziomie porównywalnym z obszarami pośrednimi i miejskimi, zmierzać powinien do tworzenia nowych stanowisk pracy i pozyskiwania dodatkowych dochodów, głównie poza rolnictwem. Obszary wiejskie w Polsce posiadają korzystne warunki dla rozwoju turystyki, stąd tę sferę gospodarki przyjęto za przedmiot badania w niniejszym opracowaniu. Rozwój turystyki, niezależnie od obszaru, jego walorów i atrakcji, jest w dużym stopniu uwarunkowany poziomem zagospodarowania turystycznego. Dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna w istotny sposób stymuluje ruch odwiedzających i decyduje o popularności danego miejsca. Zagospodarowanie turystyczne obszaru ma ogromne znaczenie w procesie kreacji produktu turystycznego. Decyduje ono bowiem o spełnieniu podstawowych potrzeb bytowych turysty. Im bogatsza oferta w tym zakresie, tym większe możliwości przyciągnięcia różnych segmentów odbiorców. Jednocześnie baza noclegowa jako element wtórny, będący tą częścią zasobów, które powstały w wyniku rozwoju turystyki, może stać się stymulatorem pobudzającym działania bodźców zewnętrznych mających na celu rozwój, bądź wykreowanie przestrzeni turystycznej.

2. Regionalne zróżnicowanie infrastruktury turystycznej w Polsce według kryteriów OECD i EUROSTAT

W niniejszym opracowaniu do oceny przestrzennego zróżnicowania infrastruktury turystycznej przyjęto wskaźniki: Charvata (Tch) i Schneidera (Ts) zaliczone przez Szromka (Szromek 2012) do wskaźników funkcji turystycznej obszaru. Pierwszy z nich, zwany również wskaźnikiem nasycenia bazą turystyczną, jest wyrażony całkowitą liczbą miejsc noclegowych w regionie przypadających na 1 km² jego powierzchni. Odzwierciedla on w pewnym stopniu potencjał turystycznej bazy noclegowej. Wskaźnik Schneidera mierzy intensywność ruchu turystycznego i wyraża się go liczbą turystów, którzy korzystają w ciągu roku z noclegów, przypadających na 1000 stałych mieszkańców danego regionu. Rozważając te dwie podjęte kwestie można zauważyć znaczne dysproporcje pomiędzy obszarami wydzielonymi według metodologii OECD i EUROSTAT (tab. 4).

Duże zróżnicowanie wskaźnika Charvata w regionach wydzielonych według typologii OECD wynikało ze zdecydowanie bardziej „miejskiego” charakteru obszarów PM. Do tego zbioru należą bowiem największe miasta w Polsce oraz region Górnego Śląska. Chociaż łączna liczba miejsc noclegowych stanowiła na obszarach PM tylko 18,1% ogółu miejsc noclegowych w Polsce, to jednak w przeliczeniu na względnie niewielką powierzchnię wartość wskaźnika Charvata była wysoka — niosła 14,2. Według tej typologii obszary wiejskie skupiały aż 60,2% wszystkich miejsc

Tab. 4. Regionalne zróżnicowanie potencjału bazy noclegowej i intensywności ruchu turystycznego w Polsce w 2010 r.

Region	Typologia	Wskaźnik	
		Charvata	Schneidera
Polska	OECD	2,0	536
	EUROSTAT	2,0	536
PW	OECD	1,6	464
	EUROSTAT	1,2	366
P	OECD	1,7	415
	EUROSTAT	2,8	606
PM	OECD	14,2	853
	EUROSTAT	3,8	676

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

noclegowych. Zauważa się, że we wszystkich analizowanych według klasyfikacji OECD regionach istniało duże zróżnicowanie omawianego miernika. Współczynnik zmienności wynosił 91,9% na obszarach PM, 95,7% na obszarach PW i aż 102,3% na obszarach P. Liczony wyłącznie w odniesieniu do liczby mieszkańców wskaźnik Schneidera nie wykazywał w analizowanych regionach tak dużych wahań. Współczynnik zmienności na obszarach PW wynosił 67,7%, przy czym regiony te odwiedziło najwięcej (40,2% ogółu) turystów. Pozostałe regiony charakteryzowały się nieco tylko większą zmiennością tego wskaźnika: obszary P — 64,6% natomiast PM — 70,3%, zaś odwiedziło je odpowiednio 1/4 i nieco ponad 1/3 turystów.

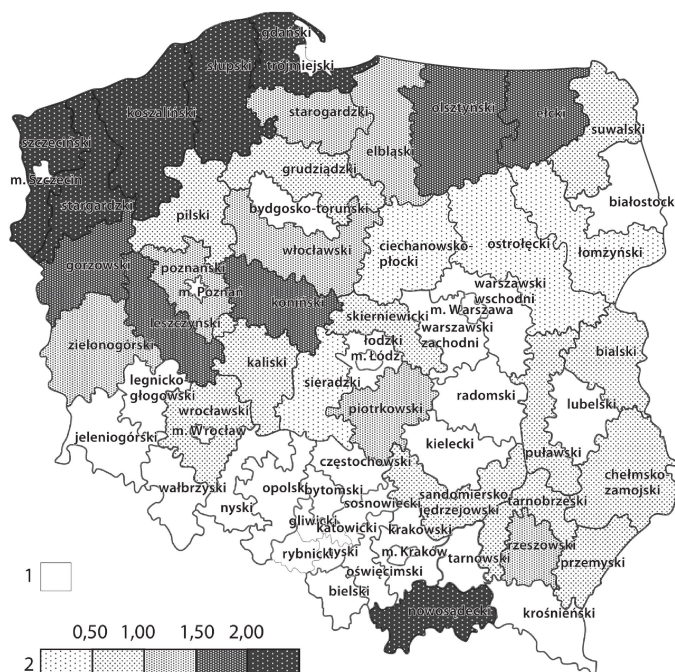
Według typologii EUROSTAT do obszarów PM należą nie tylko duże miasta, ale również regiony je otaczające, o zdecydowanie mniejszym potencjale ludnościowym i gęstości zaludnienia (wrocławski, krakowski, poznański, łódzki i kujawsko-pomorski). W efekcie wydzielone według tej metodologii obszary PM cechuje znaczne zróżnicowanie wskaźnika Charvata. Współczynnik zmienności wynosił tutaj 149,2%. W porównaniu do poprzedniej metody delimitacji liczba miejsc noclegowych na obszarach PM nie zmieniła się, stanowiła ona 18,2% ogółu miejsc noclegowych w Polsce. Dołączenie pięciu regionów o względnie niskim potencjale bazy noclegowej (najwyższą wartością wskaźnika Tch cechował się region kujawsko-pomorski — 2,6) nie wpłynęło znacząco na wielkość bazy noclegowej, ponieważ dwa regiony, trójmiejski o wskaźniku Tch 46,0 oraz miasto Szczecin o wskaźniku Tch 22,6, zostały przesunięte do grupy obszarów o charakterze pośrednim. Wskutek tego grupę obszarów P cechowało bardzo duże zróżnicowanie, współczynnik zmienności wynosił tutaj aż 184,9%. Obszary o charakterze PW skupiały 1/3 miejsc noclegowych i cechowały się względnym podobieństwem.

Różnice regionalne w wartościach wskaźnika Charvata i Schneidera wynikają również z charakteru turystyki uprawianej i preferowanej na różnych obszarach. W interpretacji odmienności wykorzystania noclegowej infrastruktury turystycznej w Polsce według typologii OECD i EUROSTAT zastosowano miernik stopnia wykorzystania bazy noclegowej przedstawiony poprzez stosunek liczby korzystających z noclegów do miejsc noclegowych. Obszary PW wydzielone obydwoma omawianymi metodami miały zdecydowanie niższe wartości tego miernika niż pozostałe obszary. Według klasyfikacji EUROSTAT wynosił on na obszarach PW 26,2, według OECD był jeszcze niższy — zaledwie 22,4. Diametralnie odmienna sytuacja występowała na obszarach PM. Według obydwu typologii omawiany miernik osiągał wartości około 66. Może to świadczyć o odmiennym typie zachowań turystycznych przyjezdnych gości. Na obszary PW w zdecydowanej większości przyjeżdżają turyści preferujący turystykę wypoczynkową, kilku-, kilkunastodniową. Niewielka liczba turystów jest ekonomicznie niejako „rekompensowana” ich dłuższym pobytem. Obszary PM odwiedzane są natomiast przez turystów, których można skategoryzować w ramach turystyki biznesowej, konferencyjnej, krajoznawczej itp., a więc charakteryzującej się krótkim czasem pobytu w jednym miejscu. O słuszności tej tezy może świadczyć również miernik ukazujący stosunek liczby udzielonych noclegów do liczby turystów korzystających z miejsc noclegowych. Na obszarach PM nie przekraczał on wartości 2,00, natomiast na obszarach PW osiągał 3,19 według typologii EUROSTAT i aż 3,57 według OECD. O wypoczynkowym, nie zaś biznesowym, charakterze

odwiedzin turystycznych w regionach o charakterze przeważająco wiejskim, może również informować odsetek noclegów udzielonych turystom zagranicznym — około 10% na obszarach PW i ponad 35% w regionach PM.

3. Regionalne zróżnicowanie infrastruktury turystycznej na obszarach PW według kryteriów OECD i EUROSTAT

Zróżnicowanie potencjału bazy noclegowej i intensywności ruchu turystycznego występowało nie tylko na odmiennych, według klasyfikacji OECD i EUROSTAT, obszarach Polski. Również regiony o podobnym, przeważająco wiejskim charakterze, były niejednorodne. Według typologii OECD największe nasycenie bazą noclegową występowało w dwóch regionach o bardzo dużej atrakcyjności turystycznej i nieco odmiennym charakterze preferencji turystycznych (rys. 2). Pierwszy z nich to pas pobrzeży o przeważającej funkcji sezonowej turystyki wypoczynkowej. Region drugi, polskie Tatry i Podbeskidzie, związany z turystyką górską, oferuje całoroczne atrakcje. Te dwa obszary, liczące łącznie 6 regionów, skupiały ponad połowę (51,1%) wszystkich miejsc noclegowych na obszarach PW w Polsce. Regiony sklasyfikowane w niższym przedziale pod względem miejsc noclegowych na 1 km² (5 regionów z Krainy Wielkich Jezior oraz Pojezierza Lubuskiego) skupiały już tylko 16,6% miejsc noclegowych. Podobną koncentracją, około 14% charakteryzowały się grupy regionów sklasyfikowanych niżej w przedziałach od 0,5 do 1,5 miejsc noclegowych na 1 km². Grupa regionów o najniższej wartości wskaźnika Charvata (łącznie 4 jednostki z Mazowsza i region sieradzki) skupiała zaledwie 3,4% miejsc noclegowych.

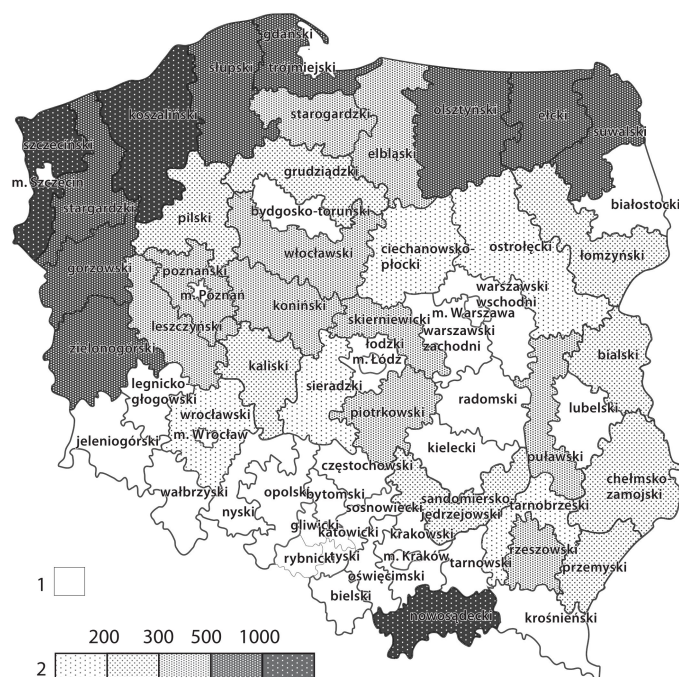

Rys. 2. Zróżnicowanie potencjału bazy noclegowej na obszarach PW w 2010 r. według typologii OECD. 1 — regiony nie uwzględnione w analizie, 2 — liczba miejsc noclegowych na 1 km²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizowane obszary wykazywały też duże zróżnicowanie pod względem intensywności ruchu turystycznego (rys. 3). Trzy jednostki zakwalifikowane do najwyższej klasy (powyżej 1000 korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców) skupiały 1/4 liczby wszystkich turystów odwiedzających obszary PW. Należy jednak podkreślić, że w tych jednostkach udzielono prawie 40% wszystkich noclegów, a wykorzystanie bazy noclegowej mierzone liczbą udzielonych noclegów w stosunku do liczby turystów osiągało wysoką wartość 5,57. Widoczna była jednak różnica pomiędzy regionami tej grupy wyrażona udziałem turystów zagranicznych w ogólnej liczbie turystów. W regionie nowosądeckim takich turystów było zaledwie 5,2% (przy średniej dla PW 11,6%). W regionach Polski

Północno-Zachodniej turyści z zagranicy stanowili prawie 1/4 ogółu. Podobną wielkością wykorzystania bazy noclegowej (5,3 noclegu na 1 turystę), ale wyższym, prawie 30% udziałem turystów, cechował się drugi zbiór jednostek. W zakwalifikowanych do niego 8 regionach, głównie z Polski Północno-Wschodniej i Północno-Zachodniej udzielono 28% wszystkich noclegów na obszarach PW. Regiony zaliczone do dwóch najniższych kategorii — wspomniany również wcześniej region mazowiecki, sieradzki oraz wschodnia część Polski — skupiały łącznie prawie 40% ludności obszarów PW, a odwiedziło je tylko 18% turystów. Również wykorzystanie bazy noclegowej w tych dwóch kategoriach było niewielkie, oscyloowało w granicach 2 noclegów udzielonych jednemu turyście.

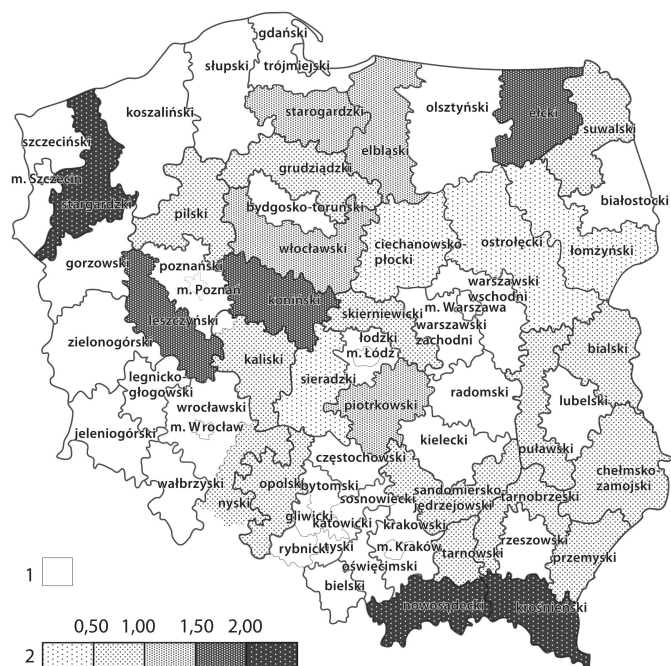
Rys. 3. Zróżnicowanie intensywności ruchu turystycznego na obszarach PW w 2010 r. według typologii OECD.
1 — regiony nie uwzględnione w analizie, 2 — liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobne tendencje na obszarach PW w Polsce odnośnie potencjału bazy noclegowej występowały według typologii EUROSTAT (rys. 4). Trzy jednostki administracyjne znajdujące się na najwyższym poziomie klasyfikacji pod względem liczby miejsc noclegowych na 1 km² skupiały łącznie prawie 1/3 wszystkich miejsc noclegowych na obszarach PW. W tej grupie wyróżniał się szczególnie region nowosądecki, w którym nasycenie infrastrukturą noclegową było ponad dwukrotnie wyższe aniżeli w pozostałych regionach tej klasy oraz 15-krotnie wyższe niż w regionach mazowieckich. Obszary PW cieszyły się również bardzo różnorodnym zainteresowaniem turystów (rys. 5). Najwięcej turystów odwiedziło region nowosądecki. W tym też regionie turyści spędzali najwięcej czasu (stosunek liczby udzielonych noclegów do liczby odwiedzających turystów równy był 4,29). Kolejne skupienia regionów, o coraz mniejszej liczbie turystów w stosunku do ludności, charakteryzowały się również krótszym czasem ich pobytu. W czterech regionach o wartościach wskaźnika Schneidera w przedziale 500–1000 czas pobytu wynosił średnio 3,89 udzielonych noclegów na 1 odwiedzającego turystę. W regionach z terenów Mazowsza, Kotliny Sandomierskiej oraz Sieradza miernik ten wyniósł zaledwie 2,25.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że obszary PW wydzielone zarówno według metody OECD, jak i EUROSTAT wykazują duże wewnętrzne zróżnicowanie zarówno pod względem nasycenia bazą noclegową, jak i mierników obrazujących zainteresowanie turystów danym regionem. Niewątpliwie najbardziej atrakcyjnym regionem jest region nowosądecki, a w dalszej kolejności regiony nadmorskie.

Rys. 4. Zróżnicowanie potencjału bazy noclegowej na obszarach PW w 2010 r. według typologii EUROSTAT. 1 — regiony nie uwzględnione w analizie, 2 — liczba miejsc noclegowych na 1 km²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 5. Zróżnicowanie intensywności ruchu turystycznego na obszarach PW w 2010 r. według typologii EUROSTAT. 1 — regiony nie uwzględnione w analizie, 2 — liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Słabszy rozwój bazy noclegowej na Podlasiu i Mazowszu pociąga za sobą mniejsze zainteresowanie turystów tymi dwoma regionami. Zarówno wskaźniki Charvata, jak i Schneidera były tutaj kilkakrotnie niższe niż w innych regionach o bardziej rozwiniętej infrastrukturze turystycznej. Jednakże, chociaż tendencje w regionach PW wydzielonych według różnych kryteriów są zbliżone, omawiane klasyfikacje nie mogą stanowić dla siebie punktu odniesienia. Nie zaliczenie do obszarów PW, według klasyfikacji EUROSTAT, wszystkich terenów nadmorskich oraz regionów

z Pojezierza Mazurskiego powoduje istotne różnice w wartościach mierników obrazujących stan bazy noclegowej i zainteresowanie regionami przez turystów.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że obydwie omawiane klasyfikacje reprezentują zbyt duży poziom ogólności i ich wykorzystanie służyć może identyfikacji zjawisk regionalnych, ale w szerszym niż poziom krajowy odniesieniu, czyli np. Unii Europejskiej. Specyfikę wydzielonych obszarów ze względu na poziom „wiejskości” lepiej oddaje typologia regionów według Eurostatu. Skonstruowana w oparciu o bardziej złożone kryteria pozwala uchwycić ich wewnętrzne zróżnicowanie analizowanych regionów.

Zaproponowany, na przykładzie infrastruktury turystycznej, proces badawczy obszarów przeważająco wiejskich w Polsce, zwłaszcza w oparciu o typologię regionalną EUROSTAT-u wskazuje na możliwość praktycznego wykorzystania badań w tej agregacji np. przez władze samorządowe różnego szczebla do podejmowania decyzji, prowadzących do polepszenia warunków życia mieszkańców poprzez bieżące monitorowanie ich sytuacji funkcjonalnej w szerszym kontekście tj. na tle tych regionów w Unii Europejskiej.

Literatura

- ANTOSZEK J., SOBCZYK W. (2004): *Możliwości uzyskiwania alternatywnych dochodów poprzez rozwój agroturystyki na obszarach wiejskich Lubelszczyzny*. [w:] E. Pałka (red.): *Alternatywne źródła dochodów gospodarstw rolnych*, Kielce, Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- BAŃSKI J. (1999): *Obszary problemowe w rolnictwie Polski*. Wrocław, „Continuo”.
- BAŃSKI J. (2007): *Geografia rolnictwa Polski*. Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- BAŃSKI J. (2008): *Wiejskie obszary sukcesu gospodarczego*. Studia Obszarów Wiejskich, t. 14, Warszawa, Komisja Obszarów Wiejskich, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Zespół Badań Obszarów Wiejskich, IGiPZ PAN.
- BAŃSKI J. (2011): *Wies w badaniach geograficznych — ewolucja badań i przegląd koncepcji obszaru wiejskiego*. [w:] M. Halamska (red.): *Wies jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- BOGUCKI J., WOŹNIAK A., ZAŁEK W. (1995): *Proekologiczne tendencje w turystyce. Agroturystyka i ekoturystyka*. [w:] S. Bosiacki (red.): *Turystyka i rekreacja jako czynnik integracji europejskiej*, Poznań, WTiR AWF.
- Charakterystyka obszarów wiejskich w 2005 r.* (2006) Olsztyn, GUS, Urząd Statystyczny w Olsztynie.
- DĘBNIĘWSKA M., TKACZUK M. (1997): *Agroturystyka. Koszty, ceny, efekty*. Warszawa, Poltext.
- DRZEWIECKI M. (1998): *Pojęcie turystyki wiejskiej*. „Turizm”, nr 8(1), s. 21–27.
- DUCZKOWSKA-MALYSZ K. (2007): *Obszary wiejskie — przestrzeń problemów czy przestrzeń cywilizacyjnej szansy Europy — z uwzględnieniem zmian modelu rolnictwa europejskiego i wzrostu rangi wsi w Europie*. VI Europejski Kongres Odnowy Wsi, Kamień Śląski.
- Eurostat Regional Yearbook 2010*. (2010) Eurostat Statistical Books, Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- GRYKIEŃ S. (2006): *Możliwości rozwoju agroturystyki na Ziemi Kłodzkiej*. [w:] E. Pałka (red.): *Gospodarka wielofunkcyjna (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów górskich)*, Kielce, Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego.
- JANSEN-VERBEKE M. (1990): *Znaczenie turystyki na terenach wiejskich w Europie*. „Problemy Turystyki”, nr 47/48 (1/2), s. 36–48.
- KUREK W. (red.) (2007): *Turystyka*. Turystyka, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- OECD Regional Typology*. (2010), Directorate for Public Governance and Territorial Development, [dostęp: 2012.02.10], [@:] <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/42392595.pdf>.
- PAŁKA E. (2010): *Pozarolnicza działalność gospodarcza w indywidualnych gospodarstwach rolnych województwa świętokrzyskiego*. Kielce, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.
- RAKOWSKA J., WOJEWÓDZKA-WIEWIÓRSKA A. (2010): *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce — stan i perspektywy rozwoju w kontekście powiązań funkcjonalnych*. Warszawa, Ekspertyza wykonana na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

- SIEMIŃSKI J.L. (1996): *Koncepcje rozwoju obszarów wiejskich w procesie transformacji ustrojowej Polski lat dziewięćdziesiątych*. [w:] M. Kozakiewicz (red.): *Wieś i rolnictwo w badaniach społeczno-ekonomicznych. Księga jubileuszowa IRWiR PAN lata 1971–1996*, Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa, PAN. IRWiR.
- Strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na lata 2007–2013 (z elementami prognozy do roku 2020)*. (2005), Warszawa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- SZROMEK A.R. (2012): *Wskaźniki funkcji turystycznej. Koncepcja wskaźnika funkcji turystycznej i uzdrowiskowej*. Monografia/[Politechnika Śląska], t. 362, Gliwice, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A. (1978): *Podstawy geografii turystyki*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- WYRWICZ E. (1997): *Agroturystyka szansą wsi*. [w:] T. Burzyński (red.): *Lokalna polityka turystyczna i marketing*, Kraków, Instytut Turystyki.
- ZEGAR J.S. (2002): *Kwestia dochodów chłopskich — część I*. „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia”, nr 1 (13), s. 22–42.